

V R T E C.

Časopis s podobami za slovensko mladino.

Štev. 7.

:: S prilogo „Angelček“. ::

V Ljubljani, dne 1. julija 1909.

Leto 39.

PESEM SIROMAKA.

Da imam jaz cvetoče polje,
bi šel prek njega dobre volje
pa pesmico bi pel:

„Oj polje, cvetoče ti polje,
ti polno si nad vsepovsodi,
daj rodi, stotero mi rodi!
Naj da ti nebo
vodice hladilne,
oj varuj nebo
te toče morilne,
cvetoče ti polje,
ki polno si nad!“

Da hišico jaz imam belo,
kako prepeval bi veselo,
kako sladko bi pel:

„Pozdravljena, hišica bela,
kako me ti sprejmeš veselo,
ko dneva utrudim te delo!
In tihi večer
po tebi se šeta,
in tihi večer
mi sanjice spleta . . .
Oj hišica bela,
ti polna miru!“

A nimam cvetočega polja
in nimam jaz hišice bele,
neznana mi dobra je volja,
neznane mi pesmi veselo!

Bogumił Gorenjko.

OB KONCU ŠOLSKEGA LETA.

Popisali smo naloge
srečno, to nas veseli.
Konec skoraj bo nadloge,
konec bo težav, skrbi.

Marsikaj smo pretrpeli,
često nas je stresal strah.
Vendar vse smo preživeli,
vse minilo kot namah.

Učniki kataloge
srečno so zaprli spet,
mi pa zdaj na krepke noge,
idemo čez pisan svet.

Mokriški.

IZ TEMNIH DNI.

II.

o strmi mêli se je zakotalilo kamenje in je drsalo naglo proti Savi — na vrhu so se prikazali trije dečki in so se spuščali po mêli navzdol. Prestrašen je umolknil zlatokluni kos. Skočil je na sosedno jelšo in je odhitel potem ob Savi navzgor. Prišli so trije dečki k gozdiču in so se vsedli ne-daleč od Cirila v travo. Glasno so se pogovarjali in so gledali proti vasi.

Nevoljen je bil Ciril, da so mu pregnali kosa in da ne more biti več sam. Vstal je in je pogledal po kozah. A razpršile so se že davno po bregu na nasprotnem kraju Peči. Splezal je na vrh in pričel zazavati.

„Hoja -- kez, kez!“

Zacinglali so jasni zvončki in koze so se mu bližale. Ciril se je spustil po mêli in je sedel na skalo ravno nad dečki. Takrat je vzkliknil Groznikov Matija in je pokazal s prstom proti vasi:

„Glejte ga — že prihaja . . .“

Ciril je pogledal na polje in je zagledal Tratnikovega Andrejca. Hitel je z naglimi koraki proti Pečém. Prebredel je Savo in prihitel k tovarišem.

„Ali imaš danes kaj?“ je povprašal Matija in je vstal.

Andrejec je segel v žep. „Imam dosti“, je odgovoril in pokazal polno pest cigaret. Razdelil jih je med tovariše, ki so jih prižgali z veseljem in so puhali zadovoljno dim predse.

„A drugega nimaš?“

Andrejec je zardel in ni odgovoril. Matija ga je pogledal lokavo in se je nasmehnil zaničljivo.

„Kakšno desetico bi bil lahko prinesel . . .“

Andrejec je pomežiknil in odgovoril: „Imam desetico . . . imam še več.“

Izvlekel je iz žepa tolar in ga pokazal na dlani. Še tesneje so ga obdali tovariši in so se čudili.

„Ej, Andrejec . . . ej, Andrejec, to si dobro naredil,“ so ga hvalili in gledali poželjivo srebrni tolar. Sedeli so tam pod široko bukvijo in so puhali cigarete, da se je vil dim med listi in je izginjeval nad visokim vrhom.

„Ciril, hej, Ciril! Na, cigareto — pa pridi k nam!“

Matija se je obrnil k Cirilu in mu kazal cigareto.

„Nočem,“ je odvrnil Ciril s skale. „Nočem — pa če mi ponujate ves svet.“

„Ti si neumen,“ se je zasmejal Matija. „Neumen si, da vidiš travo rasti.“

Pa so se jeli pogovarjati, kako bi porabili tolar. Posvetovali so se o tem in onem, in nazadnje je vzel Matija Andrejev tolar.

„Nakupim vam karsibodi,“ je dejal, „in popoldne gremo v Pišence in se poveselimo.“

Zadovoljni so bili tovariši. Dvignil je Matija tolar in ga je pokazal Cirilu.

„Ciril, hej, Ciril!“ je zaupil. „Ali hočeš desetico?“

„Ne maram je! Sram vas bodi!“

Odgovoril je Ciril in je šel za kozami. Tam na vrhu je še postal in pogledal dol. Ravno so prebredli trije dečki vodo in so stopili na polje. A Andrejca ni bilo med njimi.

Ciril je plezal po drugi strani navzdol za kozami. Bile so skoro že pri potu in so počivale v senci. Pastirček se je vsedel nedaleč pod vitek mecesen.

„Škoda za Andrejca,“ je pomislil. „Denar krade doma in ga daje zlobnim tovarišem. Šel bi in bi povedal Tratnikovemu stricu. A kaj — hudi bi bili name . . . Pa saj pridejo na sled . . . danes ali pa jutri.“

Medtem je sedel Andrejec sam na trati pod široko bukvijo. Gledal je za tovariši, ki so hiteli preko polja, in nekaka žalost se ga je polastila. Podprl je glavo z roko in strmel dol v šumečo vodo.

Hej, tam gredo njegovi tovariši vsi veseli, da imajo denar. Starejši so kakor on, in boji se jih, ker so močnejši in so hudi . . . Povabili so ga bili v svojo sredo in so se pajdašili z njim. Nagovarjali so ga, naj jim prinese cigaret. Hudo in grdo so ga pogledavali. In šel je in jim je prinesel polno pest cigaret. Pohvalili so ga in ga trepali po ramenih. Nagovarjali so ga, naj prinese še denarja. Grdo so ga gledali in so mu grozili, ko se je obotavljal. Pojdejo povedat očetu, da je kradel cigarete, če jim ne prinese še denarja. In je vstal in je šel in jim prinesel denarja. Veseli so ga bili tedaj in so ga hvalili . . . In godilo se je to tedne, že dolge tedne . . .

Andrejca se je polastil hipoma nemir, da se je zganil . . . Hej, tam gredo tovariši vsi veseli, da imajo denar. A on sedi tu in je žalosten. Vzel je očetu denar in je bil v nevarnosti, da ga zasačijo. Kaj bi bilo potem? . . . Tega bi ne vprašali tovariši. Ne smilil bi se jim in bi se smejali na skrivnem: Hej, Andrejec, zakaj si tako neumen? . . . Smejali bi se mu naskrivnem in dregali drug drugega s komolcem. Hej, Andrejec, zakaj si tako neumen in norčav?

Andrejcu je postalo tesno v srcu . . . Če zapazijo oče, da jim manjka tolar . . . Zardeli bi od jeze, pesti bi se jim skrčile in zastokali bi bridko kakor takrat, ko jim je neznan tat izmaknil veliko svoto denarja. V kuhinji bi zajokali mama in bi si tiščali predpasnik na oči. Sestrica Tončka pa bi se tiščala mame in bi jokala z njo bolešno, krčevito . . .

Pod bukvijo je zastokal Andrejec. Hipoma mu je prišlo spoznanje, da je tat — tat lastnim staršem. Šel je in se ni zmenil za trud in napor, s katerim sta oče in mati pridobivala najpotrebnejše imetje. Kakor tat se je potuhnil in je izmikal denar in ga je zapravljal z zlobnimi tovariši. Niti za trenutek se mu ni stresla roka, ko je posegala po težko pridobljenem denarju, in niti za trenutek se ni oglasila vest globoko v duši: „Stoj, mladi hudobnež! Ali se ne bojiš, da ti usahne roka, ki se steza po tujem blagu?“

— Mirno mu je bilo takrat srce in ni utripalo boječe. Nasmehnil se je in je pomislil, kako bo prijetno med tovariši, ko pride z denarjem . . .

Ali zdaj — zdaj pod široko bukvijo se mu je prebudila vest in mu govorila ostre besede. In zapeklo je Andrejca, da je vzkoprnel in bi bil najrajši umrl — globoko v duši ga je zapeklo. „Tat . . . tat!“ mu je očitala vest, in lastne misli so mu očitale to . . . Morda so se skrčile očetu že pesti in so zastokali bridko in so prišli na tatvino. Morda so zaplakali že v kuhinji tudi mati in je zaihtela Tončka bridko, krčevito. Spoznali so vsi, da je Andrejec tat — tat lastnim staršem in ničvreden. Vsi se bodo obrnili od njega in nihče ga ne bo ljubil več . . .

Stresel se je Andrejec, in solze kesanja so se mu prikazale v očeh. Glava se mu je nagnila na prsi, in v duši ga je peklo kakor ogenj.

Zlatokljuni kos je sifrčal mimo njega in se je vsedel spet na jelšino vejo. Zagostolel je pomladno pesem. Tam v gozdiču so mu odgovarjale čvrljaje drobne sinice in ščinkovci so popevali svojo pomladno popevko. Krasno je bilo kroginkrog, in pisana narava se je veselila radostnega pomladnega življenja. Le tam, odkoder se je glasila pred nekaj časa vesela pesem pastirčka Cirila, je sedel otožen deček, in obup se ga je polasčeval. Iz grma je priskakal radoveden palček. Ozrl se je vanj in je zamahnil z repom. Začudil se je in je izginil v grmovju.

„Samo danes ne,“ je prosil Andrejec, „samo danes naj mine še vse srečno — a potem nikoli več . . .“

Domislil se je, da bi šel za tovariši in vzel Matiji tolar. Domov bi ga ponesel in bi ga izročil očetu. Prosil bi jih odpuščanja . . . Toda ne — kaj bi bilo potem? Kaj bi bilo! . . . Samo danes ne, oh, samo danes še ne — in potem nikoli več!

Trdno je to sklenil Andrejec, in v duši ga ni več tako peklo. Pogledal je preko polja, a ni videl pomladne krasote. Temno je bilo zanj vse in mračno, in zahrepenel je, da bi prišel kmalu iz teh temnih, mračnih dni in da bi se mu zasmejala vesela pomlad . . .

Spomnil se je, da mora še gnati ovce na pašo. Pogledal je na solnce — bilo je že visoko, in zato se je napotil proti domu. Tesno mu je bilo v srcu in zdelo se mu je, da se mora danes zgoditi nekaj velikega.

Ko je stopil na polje, se je prikazal visoko tam na Pečeh pastirček Ciril in njegove koze. Veselo je prepeval, in doli ob šumeči Savi mu je odgovarjal zlatokljuni kos . . .

III.

Zgodilo se je, česar se je bal Tratnikov Andrejec. Oče so pogrešili tolar in so se ustrašili. Težko je dandanes za denar — človeku trda prede. Znoj teče v curkih po licih, preden si človek prisluži tolar . . . Težko je bilo očetu Tratniku — bil je gostilničar — in premišljeval je, kam bi bil izgnil tolar. Nihče ni vedel zanj. Tedaj se je pa spomnil Tratnik Andreja. Zjutraj navsezgodaj je iztikal ta nepridiprav po sobi. Zdelo se mu je že takrat čudno. Morda bi bil Andrejec . . .

Ustrašil se je Tratnik te misli, in pot mu je stopil na čelo. Molčal je in je čakal.

Stopil je proti večeru Andrejec prihuljeno v izbo. Ozrl se je po sobi, in ker ni bilo nikogar notri, se je obrnil. Tedaj pa je stopil za njim Tratnik. Prijel ga je za rame in je rekel počasi in resno:

„Andrejec, kje imaš tolar?“

Zdrznil se je Andrejec, in kolena so se mu stresla. Prestrašen je pogledal v očeta in je molčal.

„Andrejec, kje imaš tolar?“ je ponovil Tratnik.

Andrejec se je izkušal izviti iz očetovih rok, a držale so ga trdo. Spoznal je, da je prišla tatvina na dan in da ni nobene rešitve več. Prestrašil se je in je zajecjal:

„Groznikov Matija . . . ga ima . . .“

Gledal je v tla in solze so mu prišle v oči. Zdaj se bodo skrčile očetu pesti, zardel mu bo od jeze obraz in oče bo zastokal v bolesti. In kaj potem? — Stisnile ga bodo razsrjene pesti, da ga bo zbolelo do kosti, strle ga bodo, in Andrejec bo izgubljen.

A Tratnik je izpustil sina, in niso se mu skrčile pesti. Žalost mu je legla na obraz in je govoril:

„Andrejec, ali ne poznaš sedme zapovedi božje? Šel si kakor tat in si izmaknil to, kar ni tvoje. Gorje — iz mladega tata postane star razbojnik. In kaj je konec, Andrejec, kaj je konec? Vrv ti zadrigne vrat, in duša tvoja — ali nič ne pomisliš na dušo, Andrejec? . . . Ali ne poznaš četrte zapovedi božje? Vse na svetu si dolžan staršem. A ti jim izmikaš težko prisluženi denar, delaš jim bridkosti in nesrečo jim nakopuješ. Ali ne pomisliš nič, Andrejec? Ali je tvoje srce zakrknjeno kot največjemu grešniku? Gorje ti, Andrejec, gorje ti bo še na svetu.“

Tako je govoril Tratnik, in glas se mu je tresel. Glasno je jokal Andrejec in očetove besede so ga bodle globoko v duši. Spoznal je, kam bi ga privedla temna in mračna pot. Stresel se je sampredseboj in navdala ga je groza.

„O, oče, nikdar več, nikdar več . . . O, oče,“ je ihtel in je dvignil roke pred očetom.

„Pojdi za mano,“ je velel Tratnik trdo. Šel je v prazno izbico in je potegnil ključ iz žepa. Andrejec je šel voljno za njim in ni se ustavil.

„Tu se boš pokoril za greh. Ko se mi zdi dosti pokore, te pa izpustim.“

Šel je Tratnik iz izbice. Zaprl je vrata; zavrtel je ključ in ga je potegnil iz ključavnice. Začuli so se še njegovi koraki, a potem je bilo vse tiho . . .

Tema je obdala Andrejca kroginkrog. V prvem trenutku se niti zavedel ni, kaj se je zgodilo z njim. A potem mu je postalo jasno, in od groze se je stresel.

„O, oče, izpustite me!“

Potrkal je na vrata in je zaklical obupno. A nihče se mu ni oglasil. Bilo je vse tiho.

O, oče! ... Ljubi oče!“

Nikogar ni bilo blizu. Izbica je bila daleč od stanovanj in je imela edino okence, ki je gledalo na konec dvorišča. Nihče se ni oglasil; le siva mačka je zamijavkala na dvorišču.

„Mama, o, mama!“

A tudi mati ga niso čuli. Povedali so jim oče vse in so jim zabičali, naj pusté Andrejca pri miru. Obupno je trkal Andrejec po durih, toda nihče ga ni slišal? Zunaj se je naredila noč, in mesec je pogledal izza gore in je pogledal tudi skozi malo okence k mlademu jetniku

Andrejec je nehal trkati, ker je uvidel, da mu nihče ne odpre. Vsedel se je v kot in je gledal plašno v polni mesec, ki se mu je smehljal skozi okence. Mirno je bilo vse. Le izdaljave se je slišalo komaj slišno petje vaških fantov, ki so sedeli pod stoletno lipo.

Tiho je ihtel Andrejec tam v kotu ... Glej, čemu je bilo treba vsega tega? Lahko bi bil srečen in vesel. A obtežil je svojo vest in dušo. Z velikim grehom jo je obtežil, in zdaj se mora pokoriti kot zločinec v temni ječi. Očeta in mater in sestrice je razžalil in jim storil hudo in gorje, da jim je zdaj bridko in težko v srcu. Nikoli več ga ne bodo ljubili, ampak ga bodo zaničevali, ker je storil greh in je obtežil svojo dušo z njim.

„Zakaj sem to storil? Zakaj sem poslušal hudobna tovariša?“

Očital si je Andrejec to, in kesanje se je bridko oglašalo v duši ... Hej, kako lepo bi lahko živel, če bi ne bilo tega greha! Kakor pastirček Ciril bi se smejal in prepeval in bi se veselil lepih dni. Kakor nekdanj, ko še ni poznal greha in še ni poznal mračnih in temnih dni, ki so prišli za grehom. Lepo je bilo takrat življenje in krasno. In ni bilo skrbi in tudi žalosti ni bilo ... A zdaj bo pričel novo življenje. Odtegnil se bo zlobnim tovarišem, in greh ga ne bo več obtežil. In morda pridejo spet lepi dnevi, in morda pride tudi radost k njemu. Kakor pastirček Ciril bo morebiti sedel na skali in bo vriskal in pel ... Morda pridejo res ti dnevi, ko se spokori in si opere greh? ...

Utihnilo je petje na vasi. Mimo okenca je nekaj vzfrfotalo, in čez trenotek so se oglasili zategnjeni glasovi sove, ki je sedla na hruško nedaleč od okenca. Andrejcu so stopili lasje pokoncu, in mrzel pot ga je oblił. Prestrašen je strmel skozi okence, a ni videl ničesar. Mesec se je dvignil že na nebo, in v sobici je nastala popolna tema.

„Morda je smrt,“ je pomislil Andrejec in se je stisnil še tesneje v kot. Groza ga je navdala tako, da se ni upal več ganiti. A umolknil so tudi tisti zategnjeni glasovi, in bilo je vse smrtnotih.

„O, da bi se že naredil dan!“ je zaželel Andrejec in je pričel moliti. Celo večnost je že trajala tista noč in je še ni bilo konca. Počasi in leno so se vlekle minute, in iz ur je postajala cela večnost. Poizkušal je zaspati. A dasi so mu bile trepalnice težke, vendar ni hotel priti spanec. Čutil se je Andrejec utrujenega do smrti in od joka so ga bolele oči. Strašne so bile zanj ure tiste noči.

A naposled — bilo je že proti jutru — so se mu vendar zaklopile trudne oči. Prišlo je nemirno spanje in je prineslo mučne sanje. Hodil je Andrejec po težkih potih. Pri vsakem koraku mu je grozila ostudna pošast in mu je kazala ostre zobe. Hotel je vpiti, a glas mu ni šel iz grla. Hotel je bežati, a noge so mu bile težke kot svinec.

Tuintam se je predramil za hip. Toda takoj so se mu strnile spet oči, in prišlo je spet nemirno spanje in je prineslo še mučnejše sanje — —

Ko je stopil zjutraj Tratnik v sobico, da izpusti sina, se je prestrašil. Tam v kotu je čepel Andrejec. Njegov obraz je bil bled in upadel. Prebudil se je Andrejec, in plašno so gledale Tratnika motne od solz rdeče oči . . .

* * *

Že tri dni je pasel pastirček Ciril koze tam v Trstju. Veselo so cingljali jasni zvončki in po širnem gozdu je pelo sto ptičev. Plazil se je pastirček Ciril po strmih, visokih skalah in je žvižgal veselo. Trgal je dehteče mežikeljne, in ko je prišel vrh skale, se je vsedel in je gledal proti vasi. Povijal je rože v šopka in je prepeval kakor brezskrben in svoboden ptič.

Glej, tam doli na pašniku sta se spet prikazala Videk in Ida. Veselo sta spela proti skalam in sta skočila tuintam za pisanim metuljem. Prišla sta do skal, in tedaj se je oglasil visoko gori Ciril:

„Ho-ho . . .!“

Ustavila sta se Videk in Ida in sta zaklicala veselo: „Glej ga — Ciril. Pojdi no doli!“

„Počakajta! Takoj pridem.“

Ciril se je plazil po skali navzdol in je stal kmalu pred kontrolorjevima. V roki je držal dva šopka dehtečih mežikeljnov in ju je kazal Vidku in Idi.

„Ojej, mežikeljni,“ sta se začudila otroka in sta sklenila roke. „Mhm . . .“

„Da, lepi so,“ je odgovarjal Ciril. „Ravno na onemle robu sem jih natrgal. Malo je bilo težko, pa sem le prišel do njih . . . Na — vzemita jih.“

Razveselila sta se otroka mežikeljnov in sta kramoljala veselo. Zadovoljno se je smehljajl Ciril in zdelo se mu je dobro. Sedli so na velik kamen in so se pomenkovali o tem in onem. V tem pa se je oglasilo tam gori petje, in Videk in Idka sta se začudila.

„Kdo pa poje tam gori?“ sta povprašala.

„To je Tratnikov Andrejec,“ je odgovoril Ciril. „Ovce pase, pa je vesel.“

Lepo je bilo petje Tratnikovega Andrejca. Sedel je nekje tam gori na mahu pod vitkim mecesnom. Zakrivljeno palico je držal v roki. Ovce so se pa pasle okrog njega in zvončki so cingljali srebrno. Pel je Andrejec v zlato pomladno jutro in prijetno mu je bilo okrog srca.

„Že slavčki žvrgolijo,
se maj vesel budi . . .“

Poslušali so ga trije tam spodaj na velikem kamenu. In potem sta odšla Videk in Ida, in Ciril se je napotil čez Pišenco. Obstal je pri bistrem studencu. Nastavil je roke k ustom in je zaklical:

„Andrejec, hej, Andrejec!“

Čez trenutek se je oglasil tam gori Andrejec. Ciril je gnal koze kvišku in je prisedel gori k Andrejcu.

„Lepo znaš peti, Andrejec,“ je govoril Ciril. „In lepo se sliši tjadoli.“

„Saj znaš ti še lepše,“ je odgovarjal Andrejec. „Pa dajva skupaj.“

In oglasila se je vesela pesem obeh dečkov. Prijetno se je razlegala v dolino in se je razgubljala v širnem gozdu. Odpevali so jima ptiči, samevajoči po zelenih vejah, in vse krasno pomladno jutro je bilo polno veselih glasov.

Andrejcu je obraz kar žarel od radosti. Odpustili so mu doma vse, in konec je bilo pokore. Ničveč ga ni težil greh; čutil se je prostega in brezskrbnega. Šel je in je poiskal Cirila in je postal njegov prijatelj. Prepevala sta, in radost je hodila z njima. Sami veseli, solnčni dnevi so se smejali Andrejcu, ko je prišel iz tistih mračnih in temnih dni...

Jožef Vandot.

V POLETJU.

V hladni senci.

Kako to dobro de
tu v hladni, temni senci,
kjer se razpletajo
nad nami bujni venci!

Ljubko nam žvrgole
na vejah čile ptice;
prijeten vonj puhte
nam pisane cvetice.

Tu človek oživi,
tu diha se svobodno.
Oko se razjasni,
ko zre čez polje rodno.

In misel jasna nam
se vedno večja, večja
in ustna šepeta:
oj, tu je prava sveča!

Mokriški.

Vse dehti...

Vse dihti po plodnem polju,
vse je v cvetu zdaj,
kot da je na vsako njivo
dahnil zlati maj

Lipa spet cvetè pred hišo
in dehti, dehti,
roj čebelic pa nabira
iz cvetov strdi.

Na nožicah vsaka nosi
v panju jo skrbno,
dedek v senci pa smehlja se:
„Kronic da mi sto!“

Sokolov.

Na ljubljanskem polju.

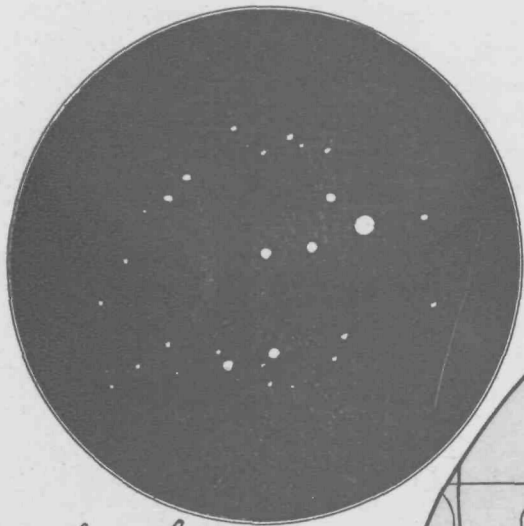
Na ljubljanskem polju
pojejo škrjančki,
ali niso moji znančki
kakor tam doma.

Na ljubljanskem polju
raste žito zrelo,
toda ne tako veselo
kakor tam doma.

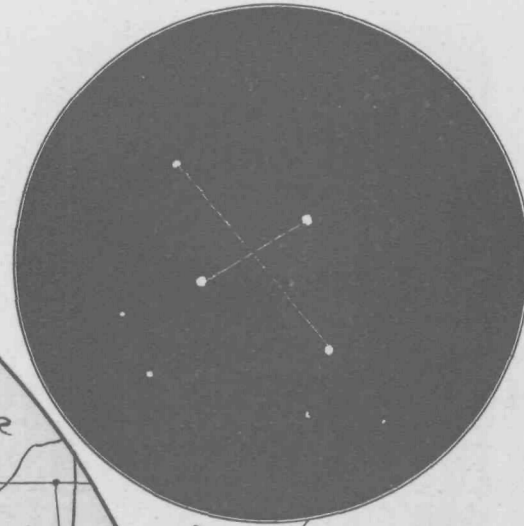
Čez ljubljansko polje
mlada gre žanjica,
pa ji niso jasna lica
kot pri nas doma.

Po ljubljanskem polju
se sprehajam resen —
a doma sem vselej pesen
peval čez poljè.

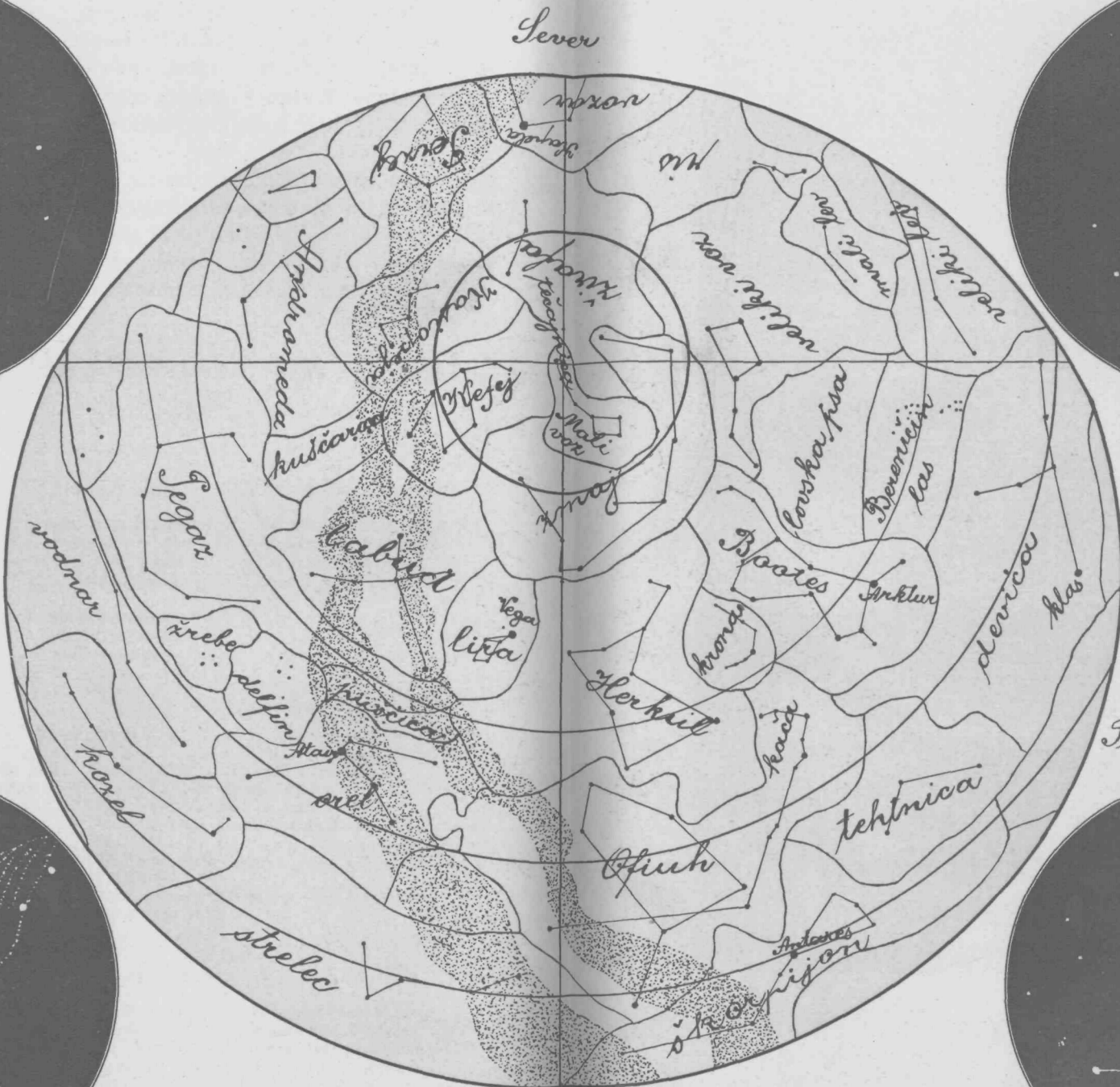
Bogumil Gorenjko.

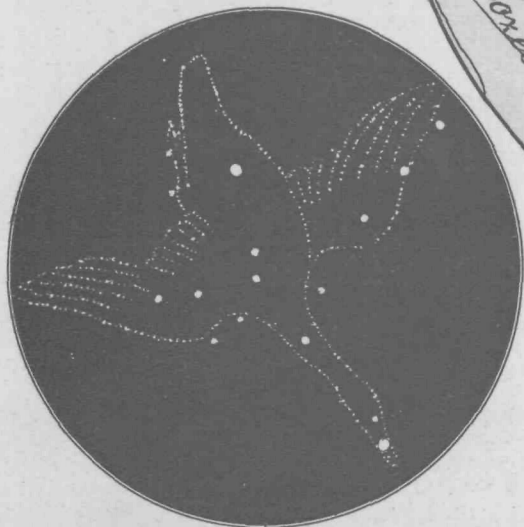
Pl. 2. Lira

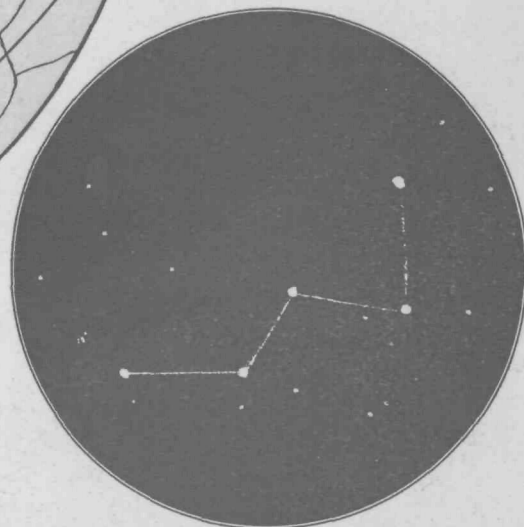
Sl. 3. Delfin (šmarni
križ).

Pl. 5. Kasioneja

Sl. 1. Naše ^{jug}kvexdnato nebo sredi julija
ob 10. večer.

V gozdu.

Šepetajo tanke smreke,
šepetajo vitke jelke;
Vmes kramljajo šibki bori
in med njimi breze-belke
na zeleni, ljubki gori.
Godci so jim valčki reke.

Kamor noga me povede
gozd mi šumna svatba zdi se:
Mednje stopim nepovabljen,
srce v svati veseli se.
Vsak vihar je tam pozabljen,
okrog srca led topi se!

Mokriški.

JANKO IN METKA.

Povest. — Spisal Juraj Pangrac.

IV.

Metka je nesla že več kot dve uri težki koš. Pot ji je stal na čelu in na licih; vsa je bila rdeča v obrazu in upehana; pa vendar ni kdovekaj čutila teže bremena. Še vedno je bila vesela in zadovoljna, in veselo in zadovoljno je še vedno vzklikavala: „O-o, kako je lepo, kako neizrečno lepo na tem ljubem božjem svetu!“

Janko pa ni mogel razumeti njenega vedenja. Daleč sta že prišla in težko nosila oba, a Metka ni tožila, nergala in godrnjala. Težak je bil njen koš, a počivala je takrat in le tam, kjer in kadar je hotel Janko. Poleg tega je bila še vesela in zadovoljna, kakor da bi šla v novi obleki v nedeljo k deseti maši . . .

Ni mogel Janko razumeti njenega vedenja. Prav zato, ker je bila Metka vesela in zadovoljna, je začel zdaj še njo, svojo dobro sestrnico, gledati grdo! . . .

Če je preje vsaj tuintam izpregovoril z njo kako besedo, je sedaj molčal kakor zid! . . .

Že sta romala po cesarski cesti od Št. Vida proti Ljubljani, a Janko še ni črhnil besedice, dasi ga je dobra sestrnica vedno ogovarjala in mu gostolela. Edino prikimaval in odkimaval je Janko, kadar je silila Metka z vprašanji v njega. Danes pač ni mogel Janko videti srečnih bitij; da, zamrzela mu je celo Metka, njegova lastna sestrnica; celo do nje je začutil v svojem srcu gnev! . . .

„Še pičlo uro, Janko, pa bova v Ljubljani. Tam prodava gobe; za izkupiček pa nakupiva moke: pšenične za sok in prežganje, ajdove in turščične pa za žganjce in kruh, kakor so naročili mati,“ je razkladala Metka, ko sta korakala po beli šentviški cesti. Toda Janko je bil tih kakor grob; niti prikimati ni maral več . . .

Naenkrat pa se Janko ustavi, dene koš na tla in zavpije srdito: „Postoj, pravim, Metka!“ Tako zavpije, potem pa reče dalje: „Ne more biti drugače, ti si me ukanila, prekanjenost pretkana! Tvoj koš je lahek kakor perce, da ga komaj čutiš; moj pa je težak kakor svinec, da omagujem pod njegovo težo. Ho, ne more biti drugače: ponoči si vstala. In ko smo drugi spali, si lahko predejala del svojega bremena v moj koš, o, mnogo gob! Postoj, pravim, odloži koš, da ga potežkam. O-o, zdaj bo odkrita tvoja goljufivost, prekanjenka pretkana!“

Metka takoj obstoji, dene koš z rame in reče: „Nečem, da bi živel v zmoti: tukaj je koš. Preglej ga, pravica se naj izkaže.“

Janko je bil ročno pri košu in ga je potežkal. Ali kako se je začudil, ko je spoznal in se prepričal, da Metkin koš ni lažji, ampak celo težji od njegovega. Ves iz sebe zavpije: „Metka, kako pa je to?“ In Metka pove

odkritosrčno, da je že sinoči zamenjala koša samo zato, da bi on nesel lažje in ne godrnjal celo pot. Zato nese ona njegov koš, težjega; on pa nese lažjega, Metkinega . . .

Janko je spoznal, kako blago sestrice ima, in v njegovem srcu se je nekaj zganilo in zazibalo. In tista zamrza, tista jeza je namah izginila. V srcu pa je začutil kakor spoštovanje, ljubezen do svoje preblage in pre-dobre sestrice. In sram ga je začelo biti, da je tak . . . V tistem hipu je postal iz Savla Pavel . . . In nič več ni grdo pogledaval sestrice. Seveda za odpuščanje prositi, o kaj takem ni bilo govoriti pri takih trdoglavcih, kakor je bil Janko. Je že tako: dečki so navadno malo bolj trdi in okorni in niso tako naklonjeni na vidno obžalovanje in celo na solze kakor mehki dekliški svet!

„Metka, tega ne pozabim nikoli!“ je vzkliknil tedaj Janko presenečeno in mehko pogledal blagi sestrici v oči. In ta udani pogled je kratko, a jasno povedal, da bo poslej Janko zares izpreobrnjenec . . .

V.

Janku ni moglo iti v glavo, ni mu hotelo biti jasno, kako je to mo-goče, da je bila Metka celo pot tako dobre volje in vendar je nesla tako težak koš. Zato vpraša dobro sestrice: „Metka, šibkejša si od mene, pa si imela težje breme nego jaz na hrbtu in vendar si tako lahko nesla. Povej, kako je to?“

Metka se mu prijazno nasmehlja, pa reče: „Lej ga, ali ne veš? Hm, le poslušaj: priložila sem skrivaj v svoj koš čudovito zeljce; vidiš, in to zeljce je storilo, da sem nesla tako lahko svoje breme . . . „Mhm, takó, bratec moj!“

Ni mogel Janko koj verjeti Metkinim besedam. Ali prepričanje, da je Metka težje breme od njegovega res tako lahko nosila, ga je polagoma prepričavalo, da je le nekaj dati tudi na take besede. Morda je pa le kje na svetu kako zeljce, si je mislil, ki ima tako moč v sebi, da odpravlja utrujenost in dela tako težka bremena lahka. Oh, kako rad bi vedel zanj! In je rekel: „Nekaj je, da si tako lahko nesla, to vem; in če je to storilo tisto zeljce, ki si ga priložila, kakor praviš, skrivaj v koš, povej vendar, kje si ga dobila?“

„Oh, mati so mi ga dali; tudi tebi so to zeljce večkrat ponujali,“ od-govori Metka.

„Oho!“ je viknil Janko začudeno in debelo gledal predse. Vse zeli: koristne in škodljive, zdravilne in strupene, ki jih je poznal, si je klical zdaj v spomin. A če že ni bilo med njimi nobene take, ki bi kar oddaleč jemala utrujenost iz udov, se je še manj mogel domisliti, da bi mu bili kdaj mati ponujali kako tako zeljce, ki dela težka bremena lahka in bi mogla tudi njegov koš storiti lahek. In je rekel: „Metka, o tem se pa že motiš, če praviš, da so mi mati kdaj ponujali kako tako zeljce. Svoj živ dan še nisem slišal o tej rastlini. Povej vendar, kako se zove?“

„Janko, tega ti zdaj ne morem povedati.“

— „Pa odgrni koš in pokaži zeljce, če ga imaš res notri.“

„Bratec moj, počakaj; zakaj ako zagledajo tvoje oči pred časom to zeljce, ti utegne to le škodovati in storiti težki tvoj koš še težji.“

— „O-o! Pa mi deni zeljce v moj koš, čeprav skrivaj, saj vidiš, kako težko nesem.“

„Janko to je nemogoče. Pomisli le: ali more riba brez vode plavati, ptica brez zraka letati, človek brez tal hoditi?“

— „Ti govoriš po ovinkih. Kaj bi tisto! Reci naravnost: Tako in tako! Tako je zeljce, tako in tako se imenuje. Raste vrh planin, kamor tvoja noga ne more: ali v dolini, daleč daleč za tremi gorami: ali celo na dnu morja, globoko, malo manj kot vrh pekla.“

„Nič tako, bratec! Zeljce raste tu, tam, povsod, kjer so zanj pripravna in zrahljana tla. Tudi zate je že usajeno to zeljce; treba ga je samo presaditi na tvoj vrt in rastlo bo, če dobi ondi pripravna tla.“

— „Metka, ti govoriš v prilikah. Pa kaj bi takisto! Še enkrat te prosim: povej jasno, in nič naokoli.“

„Janko, o pravem času izveš natanko vse.“

— „Vidim, da je to skrivnost, ki mi je ne maraš razodeti. Pa da ne bova mlatila prazne slame, naj velja: Poslej nesem jaz tvoj koš s čudovitim zeliščem dalje, ti pa mojega. Ako bom v resnici lahko nesel poslej težki koš, bom verjel tvojim besedam.“

„Pa so tla zrahljana; si pripravljen, za čudovito zeljce?“

— „Tega ne vem! Ampak, če ti ne govoriš danes zmešano, so pa moji možgani premajhni za tvoje besede. Vendar ti pa obljubim, da se hočem ravnati po tvojem nasvetu.“

Tako je odgovoril Janko in prijel za sestrin koš, da bi ga zadel na rame. Toda Metka ga ustavi, rekoč: „Preden oprtaš koš s čudovitim zeljcem na svoja pleča, mi moraš obljubiti, da ne bo dotlej, dokler ti ne razodnem imena tega čudovitega zeljca — ne godrnjanja ne jeze ne vzdihovanja ne tožbâ, ne v srcu, ne na jeziku tvojem. Ali obljubiš?“

— „Velja, obljubim.“

„Dobro, zdaj pa zadeni koš s čudovitim zeljcem, pa pojdiva dalje.“

In sta si optala koša na hrbet, Janko Metkinega, Metka Jankovega, in šla sta dalje po beli šentviški cesti.

VI.

Pač ni čutil Janko zdaj manj teže na svojih ramah, kakor prej; nasprotno: še težje je nesel! Ali vdal se je in mirno korakal, s težkim bremenom obložen, dalje proti mestu. Z vso zagotovostjo je pričakoval, da zdajzdaj prične učinkovati skrivnostno zeljce v košu ter mu lajšati breme.

Nesel je torej poslej mirno koš dalje. V njegovo čast moramo potrditi, da v resnici ni bilo čuti več vzdihovanja in godrnjanja, ne tožba in javkanja iz njegovih ust. „O-o, to je težko!“ ni zavzdihnil ni enkrat več. Še več:

celo pot od St. Vida pa do Ljubljane je verno poslušal svojo dobro, vedro in bistrourmno sestrico. Saj pa je umela Metka, kadar se je šlo za bratov blagor, res tako lepo in pristrčno govoriti, da jo je človek moral poslušati z odprtimi ušesi. In posebno danes je zbrala vso svojo zgovornost skupaj ter pravila Janku o vsem, kar sta videla na potu od Št. Vida do Ljubljane zanimivega, tako mično in pristrčno, da je ta ljubeznivi bratec res le njo poslušal in pozabil na vse drugo, celo na težki svoj koš . . . O, še vesel je bil videti Janko, zadovoljen, morda res srečen . . . Samo poslušal je in rancal s košem dalje; vedel pa menda ni nič, ali nese tako ali tako, ali lahko ali težko! Glejte, šele na Glavnem trgu v Ljubljani se je spomnil Janko, da nosi težko breme na hrbtu. „Kaj sva res že tukaj?“ je vzkliknil čudeč se, ko je deval koš z ramen na tla in postavljaj gobe naprodaj.

Metka se je pa na tlhem muzala in tudi sama postavila svoj koš v vrsto na trgu ter odkrila gobe. „Janko, zdaj pa le dobro prodajajva,“ je rekla in naložila gobe in gobice na mero, v leseno skodelico.

Tudi Janko je nameril gobe. Ali misli je imel drugje. „Kaj, ali je učinkovalo čudovito zeljce?“ se je izpraševal; toda odgovoriti si ni mogel. Ko je deval koš z ramen, se je šele spomnil njegove teže; takrat pa je bilo že prepozno, da bi se mogel prepričati o čudodelnem zeljcu. Samo o tem je bil gotov, da zdaj prav nič ne ve, ali je nosil težko ali lahko koš od Št. Vida do Ljubljane . . . „Lej, čisto nič ne vem, Metka, kako sem nosil koš, ali tako ali tako. Ampak skoro bi dejal, da je skrivnostno zeljce le nekoliko pomagalo,“ je pravil Janko sestrici Metki. In Metka mu je odgovorila: „Vidiš, saj sem rekla, da ima skrivnostno zeljce res čudovito moč v sebi: težki koš izgubi svojo težo, ako deneš zeljce vanj. Pa tudi obteženo srce se olajša in postane veselo in zadovoljno. Lej, skoro bi mislila, da je že vrtec zgrajen in zemljica zrahljana, kjer bo moglo tudi zate rasti to čudotvorno zeljce.“

„Metka, moja radovednost je velika. Zdaj bi mi pa že lahko razodela skrivnost čudovitega zeljca.“

— „Potrpi! Treba je najprej prodati gobe in kupiti za izkupiček moke, bele za sok in prežganje, ajdove in turščične pa za žgance in kruh. Toda preden dospeva domov, boš izvedel vse. Spomnim te pa, da si mi obljubil, da se boš ravnal le po mojih besedah. Tudi ti ni treba takorekoč prodirati z očmi v koš. Vedi, v košu ni več zeljca, saj zdaj ga treba ni več, ko sva že v Ljubljani.“

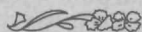
Kaj je hotel Janko? vdal se je tudi zdaj. In ko sta prodala gobe — prav dobro in drago sta jih prodala — sta nakupila za izkupiček moke, bele za sok in prežganje, ajdove in turščične pa za žgance in kruh. Potem pa sta jo ubrala hitro domov proti Gobarski vasi. Zavedala sta se, da jima je šlo danes vse po sreči in sta dobro opravila v Ljubljani; zato pa sta bila zadovoljna in vesela.

Pa pripomniti moramo še to čudo: Drugekrat je vse reči, ki sta jih nakupila v mestu, naložil Janko dobri in potrpežljivi Metki na hrbet, sam pa je šel s prazno posodo domov; to pot pa je storil ravno narobe: vso

moko, pšenično, ajdovo in turšično je zdel v svoj koš in ga moško in samozavestno oprtal sebi na hrbet.

„Kaj bom šla jaz prazna domov? Le naloži mi nekaj v koš,“ ga je opomnila Metka. Toda Janko je odgovoril, rekoč: „Metka, saj sem rekel davi, da ne pozabim nikoli, ker si ti nesla moj težji koš. In kar enkrat rečem, to mora veljati, pa je amen.“

In je res sam nesel vso moko, in celo brez godrnjanja in običajnih tožba. Genilo ga je jutraj sestrino blago srce; tega ni mogel izlepa pozabiti; v čudodelno moč skrivnostnega zeljca je pa tudi dobil nekoliko vere; zato je zdaj hitel domov kot čisto drug človek . . .

POL ZA SMEH, POL ZA RES.

Iz torbe o. Ivana svetokrižkega.

Priredil Josip Balič.

6. Nebo in zemlja v sporu.

Nebo in zemlja sta se nekoč hudo sprla. Vsled tega zatoži togotna zemlja nebo naravnost pri bogu Svetovidu ter upa pri njem dobiti zaželenega zadoščenja. Svetovid, hoteč ju osebno zaslišati, določi dan obravnave.

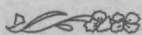
Onega dne se torej predstavita nebo in zemlja strogemu sodniku Svetovidu. Ko ta otvori obravnavo, se obrne do tožiteljice zemlje ter jo pozove, da natanko razjasni svojo pritožbo.

Zemlja se nato razjarjena oglasi in dé: »Vedite in znajte, mogočni sodnik in božji svetodržec, da mi preoblastno nebo dela vsestransko in neprestano škodo, da ne morem več molčati, niti mu prizanašati. Zdaj mi namreč pošlje silovit vihar, zdaj pogubne strele, zdaj grozovito točo, zdaj strašne in mogočne povodnji, zdaj dolgotrajno sušo. Na ta način dela občutljivo škodo slednji stvari, katero jaz živim in hranim; če mi tedaj nebo noče dobrega dati, prosim, zapovejte mu, da mi vsaj škode ne dela.«

Zdaj dobi besedo nebo in pravi: »Milostljivi sodnik in vladar! Čiste po krivem me zemlja dolži in toži, kajti ona sama si je vzrok svoje škode. Saj je vendar vsemu svetu znano, da sem jaz po svoji naravi prozorno, svetlo in jasno: nimam samo od sebe oblakov, ni toče, ni strel, ampak zemlja mi vse to neprenehoma gori pošilja iz svojih smrdečih kaluž in mlak v podobi sopare, nobeno čudo torej, ako to potem zopet šumeč in bobneč zopet nanjo pada v vsakovrstnih prikaznih. Naj neha prej zemlja s svojim enoličnim in nadležnim počenjanjem, pa gotovo preneham tudi jaz s svojim.«

Kakor razočarana je obstala zemlja na te besede ter ni vedela kaj odgovoriti. Svetovid pa je nebo oprostil, a zemljo obsodil, da mora še nadalje nositi posledice za svojo predrznost.

Brez vzroka se nič ne dogaja: če vzrok ne mine, posledice tudi ne.

:: LISTJE IN CVETJE ::

Mladi zvezdoznanec.

Naše zvezdnato nebo v juliju. V januarju smo si ogledali zimsko zvezdnato nebo. Zdaj se hočemo poučiti o zvezdnatem nebu, kakor se nam kaže poleti. Ako smo tekom minulega polletja pazljivo zasledovali ali vsaj večkrat pogledali zvezde na nebu, smo lahko opazili, kako se je podoba neba polagoma izpreminjala. Sozvezdja, ki so bila na jugu, so izginila. Krasnega Oriona ni več, poslovil se je od nas že spomladi, tudi gostosevci so se skrili, ne vidimo več bleščečega Sirija, ki se bo šele o Božiču spet prikazal na nočnem nebu. Sozvezdja, ki so v januarju zvečer izhajala, so zdaj na zahodu, n. pr. lev, v katerem stoji letos Jupiter. Podoba neba je torej zdaj popolnoma drugačna.

Na sliki 1. priloge vidite večerno zvezdnato nebo, kakršno je sredi julija. Opazili bomo takoj, da ima tudi poletno zvezdnato nebo svojo lepoto. Zvezde svetijo z mirnejšo lučjo kakor pozimi, ne migljajo tako močno. Lepše in razločnejše se vidi rimska cesta, ki vodi zdaj preko neba s severa na jug. Tam, kjer je najsvetlejša, se razcepi v dve veji, ki se spet družita, pa ne več pri nas, ampak šele daleč doli na nebu južnih dežel.

Ozrimo se zdaj na posamezna sozvezdja. Ako se obrnemo proti severu, najdemo najprej več nam že znanih sozvezdij, ona namreč, ki so blizu severnega tečaja in torej tudi pri nas ne zahajajo, takozvana obtečajna sozvezdja. Ta so: veliki in mali voz, Kasiopeja, zmaj, Kefej in deloma še nekatera druga. Seveda stoje ta sozvezdja vse drugače, kakor v januarju. Veliki voz, ki je bil takrat od tečajnice proti severovzhodu in je imel oje obrnjeno proti severnemu obzorju, je zdaj na severozahodu od tečajnice in ima oje proti nam obrnjeno. Kasiopeja (slika 5. priloge) v rimski cesti je na severovzhodu od tečajnice, še niže Andromeda. Zmaj, ki je bil pozimi onstran malega voza proti severnemu obzorju, je zdaj tostran, nam proti zenitu. Nizko na severnem obzorju boste opazili svetlo kapelo v vozarju in poleg njega del sozvezdja Perzeja. Nova sozvezdja se nam pokažejo, ako se obrnemo proti jugu in proti zenitu. Poiščimo najprej najsvetlejša zvezda 1. reda. Na zahodu blizu obzorja je svetla zvezda klas¹ v sozvezdju device. Ob južnem obzorju je sozvezdje škorpion z zvezdo 1. reda, imenovano Antares, ki sveti z rdečo svetlobo. Visoko nad nami se sveti najsvetlejša zvezda poletnih večerov, lepa Vega, v sozvezdju lire (slika 2. priloge). Od lire na desno proti zahodu je bleščeči Arktúr² v obsežnem sozvezdju Bootes³. Med sozvezdjem Bootes in liro je najprej veliko sozvezdje Herkul⁴, od njega na

¹ Lat. spica, izgovarjaj spika.

² Arktúr, grško čuvaj medvedov. Pri Grkih je bila ta zvezda napovedovalka jeseni, ker konec septembra vzhaja s solncem.

³ Bootes, grško volár, volovski pastir.

⁴ Herkul, poganski polbog starih Rimljanov, iz grškega Herakles, ki je bil najslavnejši namišljeni junak grških pravljic. Slavili so ga kot mogočnega premagovalca vseh težav. Imeli so ga kot zgled moške kreposti in čednosti ter ga prištevali svojim bogovom.

desno manjše sozvezdje krona, ki ima svoje zvezde razvrščene skoro v polkrogu in ki se odlikuje z jako bleščečo zvezdo 2. reda, imenovano biser¹. — Sozvezdje Herkul je znamenito, ker se vse naše osolnčje, kakor uče zvezdoznanci, giblje proti temu sozvezdju. Od lire na levo proti vzhodu je v rimski cesti razsežno sozvezdje labud (slika 4. priloge), najsvetlejšo zvezdo z imenom Deneb² ima ondi, kjer se rimska cesta cepi. V rimski cesti je dalje južno od labuda sozvezdje orel z zvezdo 1. reda Atair³. Onstran rimske ceste proti vzhodu je majhno, pa značilno sozvezdje delfin (slika 3. priloge). Štiri svetlejše zvezde tvorijo jasno podobo križa, zato je to sozvezdje lahko najti, poznano je tudi preprostemu ljudstvu. Imenujejo pa to sozvezdje šmarni križ, gotovo zato, ker stoji ob večerih med Velikim in Malim Šmarnom najvišje na nebu. Južno od Herkula se razprostira obsežno sozvezdje Ofiuh⁴ s kačo. Na vzhodnem nebu je še sozvezdje Pegaz⁵. Ob obzorju po vrsti od vzhoda proti zahodu so naslednja sozvezdja: vodnar, kozel, strelec, škorpion, ki je bil že zgoraj imenovan, tehtnica in devica, ki smo jo tudi že prej imenovali. Poleg naštetih sozvezdij so še druga manjša, ki so tudi zanimiva in ki jih boste s pomočjo zvezdovida mogli sami najti.

Končno naj še omenimo, da se vidi zvečer izmed premičnic zdaj le Jupiter; dobro ga je opazovati v prvi polovici meseca julija na severozahodu že nizko proti obzorju. Pozneje zahaja že ob 9. uri zvečer.

J. Dostal.

¹ Lat. gemma.

² Deneb, arab. rep, labudov.

³ Atair, arab. at-tair, „leteči“ orel

⁴ Iz grškega ofis, kača, ofiuh, mož, ki nosi kačo.

⁵ Pegaz, v grškem bajeslovju konj s perutmi.

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Brivec.

Kdor noče biti obrit, ne hodi k brivcu.
(Vsako podjetje zahteva prevdarka.)

Reki: To je znano vsem brivcem. (V brivnici se namreč lahko zve mnogo novega.) — Koga tako obriti, da mu nič več brada ne raste (= popolnoma obriti.) Ne bo več dolgo potreboval brivca (britve) (= bo kmalu umrl.)

Brv.

Čez brv naj gre sluga naprej. (Kjer je kaka nevarnost, naj se najprej prepriča sluga, če bo varno za gospoda.)

Več je brvi čez potoke nego mostov čez veletoke. (Preprosto se laže živi nego imenitno. Imenitnih in mogočnih ni veliko.)

Kdor gre čez brv, se mora opirati na držaje. (V nevarnosti ne bodi drzen, marveč previden.)

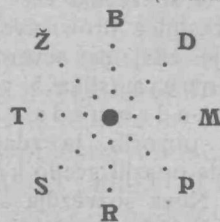
Kdor je padel raz brv, si ne upa iti čez most. (Že majhna nesreča vzame velikokrat človeku pogum.)

Kjer zadostuje brv, ni treba graditi mostu.
(Izogiblaj se nepotrebnih stroškov!)

Rek: Poleg brvi vodo brede (= ne zna ali noče se poslužiti primernih sredstev.)

Zvezdna zastavica.

(Priobčil „Internus“.)

Nadomesti točke s črkami in poišči besede, ki se pričenjajo z navedenimi začetnicami in se končavajo na isti samoglasnik.

Pomen jim je:

1. cestna nesnaga,
2. orodje, 3. zabela,
4. del kolesa, 5. cesarstvo, 6. blago za obleko, 7. nepečen kruh, 8. vladarsko znamenje.

Šaljivo vprašanje.

(Priobčil Fr. Zorko.)

Katerega človeka ne more noben brivec ostriči, če ima tudi dolge lase?

(Rešitev in imena rešilcev v prihodnji številki.)

„Vrtec“ izhaja 1. dne vsakega meseca in stoji s prilogo vred za vse leto 5 K 20 h, za pol leta 2 K 60 h — Uredništvo in upravnništvo Sv. Petra cesta št. 78 v Ljubljani.

Izdaje društvo „Pripravniški dom“. — Urejuje Ant. Kržič. — Tiska Katoliška Tiskarna v Ljubljani.